

**MUSIQA DARSLARIDA XORIJ VA MILLATARO MUSIQA ELEMENTLARI
ORQALI O'QUVCHILARNING BADIHIY DIDINI RIVOJLANTIRISH**

Rajabova Marjona Ravshanjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada musiqa ta'limida xorijiy va millatlararo musiqiy asarlar asosida o'quvchilarning estetik tarbiyasini kuchaytirish, badiiy didini shakllantirish, madaniyatlararo anglashuv va tolerantlikni rivojlantirish yo'llari tahlil qilingan. O'zbek xalq musiqasi bilan bir qatorda boshqa xalqlarning musiqiy merosini o'rgatish orqali o'quvchilarda madaniy tafakkurni chuqurlashtirish imkoniyatlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *musiqa ta'limi, estetik tarbiya, xorijiy musiqalar, madaniy tafakkur, badiiy did, millatlararo totuvlik.*

Bugungi globallashuv davrida ta'limning vazifasi nafaqat bilim berish, balki turli millat va madaniyat vakillariga nisbatan hurmat va tushunishni shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, musiqa darslari bu borada katta pedagogik imkoniyatlarga ega. Xalqaro musiqiy asarlarning o'quv dasturlarida qo'llanilishi orqali o'quvchilar turli xalqlarning madaniyatini, musiqiy uslub va ifodani tanishadi, o'z milliy musiqa madaniyati bilan taqqoslab, musiqiy tafakkurini kengaytiradi. Bu esa ularning umuminsonga xos qadriyatlarni anglashiga, badiiy didi va estetik qarashlarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Musiqa ta'limi o'z mohiyatiga ko'ra nafaqat san'atga oid bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki shaxsda ma'naviy-estetik qarashlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda globallashuv va madaniyatlararo integratsiya sharoitida musiqa fanining vazifasi yanada kengaymoqda. Chunki musiqa — bu xalqlar, madaniyatlar va qadriyatlar orasidagi ko'priq, u orqali insoniyat umumiy badiiy tilni angelaydi.

Shu nuqtayi nazardan qaralganda, xorijiy va millatlararo musiqiy merosdan foydalanish — bu nafaqat musiqaviy bilimlarni boyitish, balki o'quvchilarda bag'rikenglik, madaniy qadriyatlarni hurmat qilish, badiiy tafakkurni chuqurlashtirish vositasi sifatida ham muhimdir. Bu jarayon o'quvchining dunyoqarashini kengaytiradi, san'at orqali global fikrlashga, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini anglashga yo'l ochadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida musiqa fanining bunday keng va chuqur pedagogik imkoniyatlaridan samarali foydalanish, ayniqsa, yosh avlodda estetik did, musiqiy tafakkur, milliy va jahon madaniyatiga bo'lgan hurmatni shakllantirish borasida katta ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy musiqaning pedagogik salohiyati

Yevropa klassik kompozitorlari – Bethoven, Motsart, Shopen, Chaykovskiy kabi ijodkorlarning asarlari bolalarda musiqiy eshitish madaniyatini, go'zallikni qadrlash

tuyg'usini kuchaytiradi. Bunday asarlarni tinglash va tahlil qilish orqali o'quvchilar musiqa janrlari, dinamika, ohang, ritm kabi elementlarni anglaydi.

Sharq va Osiyo xalqlari musiqasi

Yapon, Hind, Xitoy, Eron va boshqa Sharq xalqlarining musiqiy asarlarida tabiatga yaqinlik, nafislik, ichki ruhiy holat ifodasi kuchli. O'zbek kuylariga yaqin bu uslublar orqali o'quvchilar musiqaning umumiy badiiy tilini anglaydi.

Musiqa darslarida millatlararo uyg'unlikni shakllantirish

Musiqa – bu xalq va millatlarni birlashtiruvchi til. Darslarda turli xalqlarning kuy-qo'shiqlari, folklor namunalari eshittirish va sahnalashtirish orqali o'quvchilar orasida tolerantlik, hamjihatlik, madaniy hurmat tuyg'ulari mustahkamlanadi.

Interaktiv usullar orqali didni shakllantirish

Quyidagi metodlar badiiy didni rivojlantirishda ayniqsa samarali:

- “Tingla va bahola” mashqlari;
- Madaniy viktorinalar;
- “Tanla va taqqosla” usuli orqali milliy va xorijiy kuylarni tahlil qilish;
- Guruhli tahlil va muhokama usuli.

Aksar maktablarda musiqa darslari faqat kuylash va mashqlar bilan cheklangan bo'lib, badiiy-estetik tarbiya yetarli darajada olib borilmaydi. Shu bois xorijiy va millatlararo musiqiy namunalarni tanlashda metodik yondashuv talab etiladi. O'quvchilar o'z milliy qadriyatlaridan begonalashmasdan, boshqa madaniyatlarni tushunishlari, ularga nisbatan qiziqish va hurmat bilan yondashishlari lozim. Bu esa musiqa ta'limining asosiy vazifalaridan biridir.

Musiqa ta'limida xorijiy va millatlararo asarlardan foydalanish g'oyasi hozirgi zamonaviy pedagogik qarashlar bilan uyg'unlashadi. Biroq bu yondashuvni to'liq amalga oshirishda ba'zi muhim jihatlariga e'tibor qaratish lozim. Jumladan, xorijiy musiqiy namunalarni o'quvchilar yoshiga, estetik tayyorgarlik darajasiga, milliy musiqaga bo'lgan munosabatlariga moslab tanlash muhim sanaladi. Aks holda, bu jarayon o'quvchilarda tushunmovchilik yoki o'z qadriyatlaridan begonalashish holatlariga olib kelishi mumkin.

Bundan tashqari, xorijiy musiqani o'qitish usullari va metodikasi hali to'liq shakllanmagan bo'lib, ko'plab maktablarda u faqat tinglash bilan cheklanmoqda. Aslida esa bunday asarlarni tahlil qilish, ularning g'oyaviy-badiiy mohiyatini ochib berish, ijro qilish orqali o'quvchining musiqiy tafakkuri faollashtiriladi. Shu sababli, pedagoglar xorijiy asarlarni faqat bezak sifatida emas, balki ta'lim-tarbiyaning bir vositasi sifatida chuqur yondashuv bilan qo'llashlari zarur.

Milliy va xorijiy musiqiy namunalarni o'zaro taqqoslab o'rgatish orqali o'quvchilarda musiqiy tahlil ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa ularning nafaqat eshitish, balki fikrlash, baholash, muloqotga kirishish kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Bu kabi integratsion yondashuvlar musiqa darsini oddiy amaliy mashg'ulotdan zamonaviy, interaktiv, madaniy muloqot maydoniga aylantiradi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, musiqa ta'limi orqali millatlararo totuvlik, madaniy hamkorlik va insoniylik g'oyalari samarali singdirilishi mumkin. Bu esa musiqani zamonaviy maktab ta'limida nafaqat estetik vosita, balki ijtimoiy tarbiya vositasi sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi.

Xorijiy va millatlararo musiqiy asarlar yordamida o'quvchilarda estetik hissiyotlar, badiiy idrok va madaniy qarashlarni rivojlantirish mumkin. Bunday yondashuv musiqa fanini nafaqat bilim beruvchi, balki estetik va axloqiy tarbiya vositasiga aylantiradi. Shuningdek, xalqaro musiqiy merosni anglash orqali o'quvchilar madaniyatlararo muloqotga tayyor, tolerant va keng fikrli shaxslar bo'lib shakllanadi.

Shuni ta'kidlash joizki, xorijiy va millatlararo musiqiy merosni ta'lim jarayoniga kiritish orqali nafaqat o'quvchilarning musiqiy saviyasi oshadi, balki ularning dunyoqarashi kengayadi, madaniy bag'rikenglik, estetik sezgi, ruhiy uyg'unlik kabi sifatlar shakllanadi. Bu esa yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda muhim omildir.

Milliy va xorijiy musiqiy asarlar orasidagi uyg'unlikni ko'rsatish, ularning mushtarak badiiy elementlarini taqqoslash orqali o'quvchi o'zining kimligini anglaydi, boshqa millatlarning madaniyatiga ham hurmat bilan qarashni o'rganadi. Bu musiqiy tarbiyaning faqat san'atga oid emas, balki ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kelgusida musiqa o'qituvchilari uchun xorijiy va millatlararo musiqiy namunalardan foydalanish bo'yicha maxsus metodik qo'llanmalar, tinglash materiallari va integratsiyalashgan dars ishlanmalari ishlab chiqilishi zarur. Zero, bu sohadagi yangilanishlar nafaqat musiqa ta'limini, balki butun tarbiya tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova, M. Sh. Musiqa tarbiyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 156 b.
2. Nazarova, D. R. Musiqa madaniyati: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 128 b.
3. Rajabov, A. Maktabda musiqa ta'limi metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 140 b.
4. Qodirova, S. O'quvchilarda badiiy didni shakllantirishda musiqa darslarining o'rni // Pedagogik izlanishlar jurnali. – 2022. – №3. – B. 43–47.
5. Haydarova, N. Xalqaro musiqa madaniyati asoslari. – Samarqand: Zarafshon, 2018. – 112 b.
6. Bobojonova, G. O'zbekiston va jahon musiqasi: taqqosloviiy tahlil. – Buxoro: Ilm ziyo, 2021. – 152 b.
7. Islomova, N. Madaniy ko'prik: musiqa orqali xalqaro anglashuv // Ijtimoiy fanlar va san'at. – 2023. – №2. – B. 55–60.
8. UNESCO. Music Education for Global Citizenship. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 98 p.
9. Swanwick, K. Teaching Music Musically. – London: Routledge, 2012. – 168 p.
10. Campbell, P. S., & Scott-Kassner, C. Music in Childhood: From Preschool through the Elementary Grades. – Boston: Schirmer, 2018. – 432 p.